

УДК 792.024.3:792.9.028](520)(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-51>

Антоніна КІКОТЬ

доктор культурології, професор, професор кафедри майстерності актора, Харківська державна академія культури, Бурсацький узвіз, 4, м. Харків, Україна, 61000

ORCID: 0000-0001-6927-4892

Анатолій ЩЕРБАНЬ

доктор культурології, професор, завідувач кафедри музейно-туристичної діяльності, Харківська державна академія культури, Бурсацький узвіз, 4, Харків, Україна, 61000

ORCID: 0000-0002-9530-6453

Бібліографічний опис статті: Кікоть, А., Щербань, А. (2025). Естетика гриму в сценічних образах традиційного театру Японії Кабукі. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 356–362, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-51>

ЕСТЕТИКА ГРИМУ В СЦЕНІЧНИХ ОБРАЗАХ ТРАДИЦІЙНОГО ТЕАТРУ ЯПОНІЇ КАБУКІ

Мета статті – розкрити роль гримувального мистецтва в сценічних образах традиційного японського театру. Дослідження спирається на комплексний підхід, який містить у власному складі синтез культурологічної та мистецтвознавчої **методології**, де провідне місце посягає її культурологічна складова. В процесі культурологічного розуміння феномену театру Кабукі запроваджені підходи до з'ясування символічних, естетичних і функціональних аспектів гриму кумадорі. Семіотичний підхід дозволив розкрити в його системі значення кольорів, візерунків та їх географію. Естетичний аналіз об'єкту дослідження дозволив з'ясувати художні прийоми та техніки, які використовуються у театрі Кабукі для посилення драматичної експресії образів. **Наукова новизна.** Дослідження пропонує цілісне уявлення про роль гриму у визначенні особистості персонажу, його емоційного вираження та значення у формуванні особливої естетики традиційного театру Кабукі. Грим часто розглядається його дослідниками в значенні другорядного аспекту сценічної практики, однак у даній публікації підкреслюється його невід'ємна роль у формуванні духовних і художніх вимірів театру. **Висновки.** Використаний міждисциплінарний підхід до аналізу гриму зосереджується на стилістичних особливостях, окремих функціях і символічних значеннях гримувального мистецтва. В дослідженні підкреслюється, що функціонування гриму в даній традиції подолає межу його уявлення як звичайного способу естетизації тіла і втілює символіку, яка бере свій початок у синтоїстських і буддистських традиціях. Підкреслюється, що в даному контексті грим служить засобом для вираження світоглядних уявлень японської культури. Простежується зв'язок між сценічним гримом і ширшими конструктами розуміння краси, кольору, культурної ідентичності і характеру сакралізації. Звертаючись до цих аспектів, пропонується новий погляд на культурне значення гримувального мистецтва, позиціонуючи його в ролі важливого конструкту формування сценічного мистецтва в театрі Кабукі та художній культурі загалом. Оскільки дана публікація вважається міждисциплінарною, перетинаючи такі галузі, як культурологія та мистецтвознавство (особливо в його прикладному значенні), ця обставина дозволяє відкрити нові шляхи для обговорення різноманітних питань про перетин ритуалу, мистецтва та культурної ідентичності у сценічній сфері.

Ключові слова: гримувальне мистецтво, Кабукі, семіотика гриму, естетика гриму, сценічна практика, театральне мистецтво, творчість, ідентичність, сакральність, культура, культурологічне дослідження.

Antonina KIKOT

Doctor of Cultural Studies, Professor, Professor of the Department of Acting Mastery, Kharkiv State Academy of Culture, Bursatskyi Descent, 4, Kharkiv, Kharkiv Region, Ukraine, 61000

ORCID: 0000-0001-6927-4892

Anatolii SHCHERBAN

Doctor of Cultural Studies, Professor, Head of the Department of Museum and Tourism Activities, Kharkiv State Academy of Culture, Bursatskyi Descent, 4, Kharkiv, Kharkiv Region, Ukraine, 61000

ORCID: 0000-0002-9530-6453

To cite this article: Kikot, A., Shcherban, A. (2025). Estetyka hrymu v stsenichnykh obrazakh tradytsiinoho teatru Yaponii Kabuki [The aesthetics of makeup in the scenic images of traditional Japanese Kabuki theater]. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 356–362, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-51>

THE AESTHETICS OF MAKEUP IN THE SCENIC IMAGES OF TRADITIONAL JAPANESE KABUKI THEATER

*The aim of the article is to reveal the role of makeup artistry in the scenic images of traditional Japanese theater. The research is based on a comprehensive approach that integrates the synthesis of cultural and art studies methodologies, where the cultural component plays a leading role. In the process of understanding the cultural phenomenon of Kabuki theater, approaches have been introduced to clarify the symbolic, aesthetic, and functional aspects of kumadori makeup. The semiotic approach allowed for an exploration of the significance of colors, patterns, and their geographic distribution within the makeup system. The aesthetic analysis of the research object made it possible to identify artistic techniques and methods used in Kabuki theater to enhance the dramatic expressiveness of characters. **Scientific Novelty.** The study provides a holistic understanding of the role of makeup in defining a character's personality, emotional expression, and its significance in shaping the distinctive aesthetics of traditional Kabuki theater. Makeup is often considered by researchers as a secondary aspect of stage practice; however, this publication highlights its integral role in forming the spiritual and artistic dimensions of theater. **Conclusions.** The interdisciplinary approach used in analyzing makeup focuses on its stylistic features, specific functions, and symbolic meanings. The study emphasizes that the role of makeup in this tradition goes beyond merely aestheticizing the body; it embodies symbolism rooted in Shinto and Buddhist traditions. It is underscored that, in this context, makeup serves as a means of expressing the worldview of Japanese culture. A connection is traced between stage makeup and broader constructs of beauty, color perception, cultural identity, and the nature of sacralization. By addressing these aspects, the study offers a new perspective on the cultural significance of makeup artistry, positioning it as a key construct in the formation of stage art in Kabuki theater and artistic culture as a whole. Since this publication is considered interdisciplinary, intersecting fields such as cultural studies and art history (particularly in its applied aspect), it opens new avenues for discussing various issues at the intersection of ritual, art, and cultural identity in the theatrical sphere.*

Key words: makeup artistry, Kabuki, semiotics of makeup, aesthetics of makeup, stage practice, theatrical art, creativity, identity, sacrality, culture, cultural studies.

Актуальність дослідження полягає в здатності гримувальних практик до збереження та розуміння традиційних форм мистецтва. В епоху сучасного глобального культурного обміну та тенденції до переосмислення певних елементів традиційного мистецтва вкрай важливо зберегти та зрозуміти символічні, естетичні та функціональні аспекти його традиційних форм. Занурення в означену тему сприяє збереженню історичного та культурного значення сценічного гриму у межах цих традицій. Такі культурологічні розвідки можуть підвищити роль гриму як важливого інструменту художнього та духовного вираження, пропонуючи нове розуміння творчих процесів, які стоять за пошуками різноманітних форм художньої виразності. Зосереджуючись на сакральних вимірах сценічної практики, дослідження відповідає вихідному інтересу до розуміння того, яким чином естетичні елементи у виконавському мистецтві відображають і передають культурні та духовні цінності. Це особливо актуально в сучасну епоху, коли глобалізація спроможна розмивати регіональну та національну своєрідність культурних цін-

ностей, які накопичені різноманітними традиціями. В даному відношенні означена мета роботи здатна підсилити значення візуальних образів у контекстах національної та індивідуальної ідентичності.

Розуміння ролі гриму Кабукі також може сприяти сучасній візуальній практиці театральних художників, гримерів, костюмерів та режисерів, які прагнуть включити традиційні техніки у власний досвід своєї діяльності. Запропоноване дослідження відповідає сучасним науковим інтересам, включаючи зростаючий інтерес до японської культури, вивчаючи її художні та духовні виміри. В ньому пропонується ширше розуміння ролі гриму в культурі, перформативних практиках та поряд з цим у функціональній орієнтації мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливою для розуміння історичного розвитку гримувального мистецтва та макіяжу є робота авторки Л. Елдрідж «Face Paint: The Story of Makeup» (Елдрідж, 2015). Дослідниця пропонує його розглядати в глобальному культурному значенні, включаючи розуміння впливу гримування на модну індустрію, тех-

нології виробництва та їх розвиток. Хоча культура Японії не займає ключового місця у роботі дослідниці, Л. Елдрідж доповідає про основні образи театру Кабукі та Но. Відомий японський антрополог і культуролог Х. Аоягі надрукував працю під назвою «Islands of Eight Million Smiles: Idol Performance and Symbolic Production in Contemporary Japan» (Аоягі, 2005), у якій досліджується культура ідолів. Автор не фокусується безпосередньо на театральній сфері, проте, окреслює ідею традиційної символіки та естетики, яка впливає на сучасні перформативні практики, зокрема на такі, які використовуються у створенні ідолів. Л. Міллер (Міллер, 2006) проводить паралелі щодо впливу традиційної естетики на сучасну культуру краси. Авторка зазначає, що японська культура зберігає елементи традицій, які впливають на уявлення про красу театральних образів через акцентацію на драматизм і символіку. Наприклад, специфічний грим у театрах Но містить важливу частину візуальної культури, яка знайшла відображення у сучасних косметичних трендах. Збірка досліджень Б. Моерана та Л. Сков «Fashion and Beauty in the Time of Asia» (Моерана, Сков, 2013) присвячена моді та естетиці у контексті сучасної Азії. У ньому розглядається питання: яким чином модні індустрії відображають і формують національні ідентичності, а також досліджується уявлення про красу, яка формується у межах різних культурних контекстів. Хоча робота не зосереджується на традиційних театрах, деякі її розділи окреслюють окремі питання традиційної естетики та її впливу на сучасну модну індустрію. Зокрема, з'ясовується вплив японських театральних образів (включаючи грим, костюми та символіку Кабукі) на провідних популярних дизайнерів моди чи на косметичну індустрію: використання театральних образів у фотосесіях, рекламі, перформансах тощо. Наявність окреслених робіт доводить постійну актуальність теми в сучасному контексті виконавського мистецтва, сприяючи дискурсу про збереження культури та впровадження інновацій. Хоча багато досліджень зосереджено на інших аспектах естетики традиційних образів, грим у театрі Кабукі часто не розглядається окремим феноменом. Дане дослідження ставить грим на центральне місце аналізу, розглядаючи його невіддільну роль у побудові персонажів,

вираженні їх емоцій, передачі деталей сюжету та розкриттю особливої естетики театрального досвіду Кабукі.

Мета дослідження – розкрити роль гримувального мистецтва в сценічних образах традиційного японського театру.

Виклад основного матеріалу дослідження. Театр Кабукі являє собою один з найважливіших і стійких театральних традицій Японії. Він глибоко укорінений у культурну та духовну спадщину Японії. У цій театральній формі грим не просто постає візуальним елементом, а й слугує семіотичною конструкцією, завдяки якій формується характер і відіграється важлива роль у передачі світоглядних концепцій вистави. Японське традиційне сценічне мистецтво вирізняється чіткими правилами, символами та ритуалами, які виражають такі важливі концепти як мінливість (*muji*), гармонія (*wa*) та дивовижність (*henge*). У цьому горизонті сценічний грим слугує ланкою між тілом актора та його духовним світом, дозволяючи перевтілюватись та представляти богів, демонів та інших персонажів у спосіб, який виходить за межі початкових виразних можливостей людського тіла. Грим постає потужним засобом художнього вираження та духовної комунікації.

Естетичні та сакральні виміри театрального гриму японської культури безумовно знайшли своє відображення у техніці *кумадори*, що певною мірою поглиблює мімічні композиції гримованого обличчя, тим самим підсилюючи психоемоційне навантаження образу. Кумадорі – це особлива техніка гримування театру Кабукі, яка використовується переважно в п'єсах *стилю арагато*. Арагато, як відомо, відрізняється умовними, а іноді перебільшеними методами сценічної виразності (пластикою, мовою, жестами, гримом тощо), а також своєрідною динамічною формою, що досягається своєрідним методом акторської гри та загальним темпоритмом вистави. Актори даного стилю приділяють особливу увагу зовнішній характеристиці персонажів і витрачають багато зусиль для опрацювання деталей.

Щоб глибше зрозуміти названий стиль, доречно звернутися до походження означених термінів. «*Aragoto*» є аббревіатурою терміна «*aramushagoto*», що буквально означає «стиль дикого воїна» (Каває, 2012, с. 83). Методика «кумадори» у буквальному сенсі позначає про-

цес нанесення смуг на обличчя («*kuma*» – лінія та «*dori*» від «*toru*» – малювати). Це пояснює особливу геометрію гримувальних схем, певною мірою їх «недосконалість», колірну насиченість та ефект несподіваності, де іноді процес нанесення фарб може відбуватися прямо на сцені.

Дослідження сакральності та символіки в мистецтві гриму глибоко укорінений у священних і символічних традиціях, де кольори та візерунки мають специфічні значення, які пов'язані з традиційними віруваннями. Історичний розвиток грим-схем кумадорі демонструє певну схожість з пекінською оперою, зокрема техніки *лангян* (традиційний сценічний грим у китайському оперному театрі), що вказує на його глибокий зв'язок з азійською культурою. Подібні техніки гриму також можна знайти й у інших театральних традиціях, таких як, наприклад, грецька трагедія, комедія Дель арте та інші. Окрім цього, як і в інших культурах, безумовним впливом стало впровадження технологій художнього освітлення, що також вплинуло на витонченість і упізнаваність сценічних масок. Техніки гриму кумадорі розвивалися паралельно з театральним стилем Кабукі, зрештою утвердившись як потужний засіб семіотичного тексту сценічного твору, формуючи систему кольорової символіки та знакового орієнтування. Різноманітні геометричні лінії грим-схем не тільки підкреслюють емоційні стани персонажів, а й моральні якості, що дозволяє глибше поринути у сюжети та діалоги. Дослідник традиційних театрів Японії О. Прищепа зазначає: «кумадорі – це не просто грим: колір; спосіб накладення смуг досить «очужуючий» і є головною складовою ланкою характеристики персонажа. При цьому найчастіше кумадорі виявляє приховані сторони характеру героя» (Прищепа, 2011, с. 190). Таким чином, деякі схеми можуть повторюватись для ряду ролей, оскільки з часом вони стали демонструвати певний «тип» персонажів та їхній характер. Найвідоміші схеми мають свої оригінальні назви. Так, наприклад, червоний кумадорі, де смуги схематично наслідують риси тварини (мавпу чи краба), має назву «зоре-гума» (або «грайливий»). Хоча кумадорі виконаний з використанням червоного кольору, означена схема натякає, що наміри персонажа не слід сприймати серйозно та відкриває простір для комічності образу лиходія.

Частиною будь-якого кумадорі є білий колір, який слугує тлом для нанесення ліній. Сильно загримоване білим кольором обличчя актора має функцію не тільки «стерти» лице людини-актора до порожнього простору полотна, а й «усунути» попередні риси до непрозорої людської тканини, що здатна метафорично оживити лінії та відблиски. У такому випадку білизна обличчя позначає водночас дві протилежні концепції – нерухомості та крихкості» (Introduzione al teatro giapponese – Asia Teatro). Зрозуміло, що для стилю арагато, де за допомогою акторських прийомів, природного посилення тону голосу, об'ємних костюмів, перук і реквізиту, білизна обличчя є важливою функціональною особливістю для технічної роботи. За допомогою грим-схем актори не наслідують вирази обличчя та мімічні композиції, а тільки умовно позначають їх.

Відомим японським графічним дизайнером Танака Ікко підкреслюється важливість асоціації червоного кольору з білим у японській традиційній культурі та відзначається її прямий зв'язок з кумадорі (Ікко, Коїке, 1982, с. 96–99). Автор зазначає, що з давніх часів білий колір асоціювався з чистотою та невинністю, також цим кольором позначали розмежування священних місць. Натомість, на думку дослідника, червоний колір підкреслює людську сферу буття повсякденності. Таким чином, реалізується відома філософська концепція дуальності, де білий колір пов'язаний з початком «янь», а червоний – з «їнь». Нанесення фарб на обличчя, а також особливе поєднання кольорів у гримі натякають на прагнення людей створити певний перехід між своїм життям і світом богів, що відкривається на театральних підмостках. Як стверджує дизайнер, культ білого кольору міцно утвердився в Японії з давніх часів, але колірна концепція об'єднання фарб набула свого класичного вигляду саме зі створенням своєрідного гриму – кумадорі.

За критерієм використання різноманітних барв кумадорі можна розділити на три основні групи. Червоні відтінки символізують справедливість, надлюдську силу, мужність та покликані підкреслити чесноти, тоді як синя та фіолетова палітра – гнів, іноді злу природу та ревності. З цим імовірно пов'язане японське прислів'я «*Oni ni kokoro nashi*», що в перекладі означає «у демона немає серця», тобто за допо-

могою гриму демонструється факт, що істота немає крові, і тим самим вона позбавлена серця та чуттєвості. Чорний та коричневий відтінок символізують причетність до інфернального світу, наприклад, оні (демони) та йокай (монстри). Крім того, існують спеціальні грим-схеми, які зображують тварин, наприклад, *цучігумо* (земляний павук). Але для розуміння повної картини не менш важливі лінії та географія їх розташування. Тобто значення кольору може змінюватись залежно від його інтенсивності та використання.

Мета кумадорі – підсилити мімічні композиції. Це досягається характерним розташуванням ліній з огляду на анатомічні особливості побудови лицевої частини черепа, а саме впадин, випуклостей та м'язів, а в деяких роботах особливу увагу приділяють опрацюванню судин. Завдяки цьому ефекту актори можуть більш виразно передавати емоції та специфічні мімічні вирази. Наприклад, відомо, що Ітікава Данджуро IX (1838–1903), один з найзнаменитіших акторів Кабукі театральної династії Ітікава, напружував кровоносні судини на обличчі у сценах, де виражався гнів та занепокоєння героя, і наносив грим безпосередньо на набряклі кровоносні судини товстим пензлем. Варто зазначити, що з даного приводу лінії обов'язково наносяться симетрично, виключеннями є деякі антигерої, де підкреслюється дисгармонія та небезпека. Як правило за допомогою ліній акцентується зона брів, очей та губ. За технологією нанесення художником одночасно використовується два пензлі. Особлива увага приділяється варіаціям насиченості кольорів і тіням. Смоги на завершальному етапі трохи «тушуються» кінчиками пальців. Цей прийом передає більш не ідеальну лінію, але реалістичну, що підкреслює природу людського тіла. Спеціальні техніки нанесення кумадорі дозволяють лініям приймати форму м'язів, що підсилює бажаний ефект навіть з дальніх рядів глядацького залу.

Ключовою ідеєю у методиці здійснення кумадорі вважається прагнення упіймати потрібний вираз обличчя актора і відобразити його за допомогою знаків. Не дарма, що процес кумадорі з японської мови виражається як «*kumadori o toru*», де «*toru*», що фактично позначає «брати або взяти», тобто взяти образ чи вираз та накласти його. Таким чином, не зва-

жаючи на сталі композиції кумадорі, такий грим враховує індивідуальність актора, його риси, особливості та характер. Момент натхнення та переходу, де актор поєднується з його персонажем, фактично фіксується грим-схемою, що уявляється перепусткою для виходу в особливий простір (у даному контексті сценічного дійства). Процес нанесення фарб на обличчя стає ритуалом. Важливою особливістю кумадорі вважається те, що актор обов'язково гримується особисто, виключаючи роботу гримера. Ця своєрідність підкреслює винятковість кумадорі, а також визначає його специфічним актом, який постає важливою частиною вистави.

Звичайно, гримувальне мистецтво враховує та взаємодіє з іншими елементами художньої естетики театру Кабукі. Так, існує особлива техніка сценічного освітлення, яка називається «*сашидаши*». У цьому випадку ефект досягався винятковим освітленням обличчя актора, що з певної відстані підсвічувало його вираз. Цим займалась окрема людина, котра тримала екрановану свічку на довгій підставці прямо перед акторами на сцені. Коли світло освітлювало ближче обличчя персонажа, нанесені смоги гриму ворушилися, наче живі, залишаючи незабутнє враження на глядача. Сучасна сцена використовує новітні технології освітлення, але ефект від підкресленого виразу обличчя, що посилює конкретні моменти у виставі, залишився по сьогодні.

Характерною особливістю ролі гриму в Кабукі постає ситуація, коли в процесі вистави грим може змінюватись на сцені разом з костюмами та перуками. Ця особливість, яка отримала власну назву в значенні «*хаятаварі*», фактично позначає швидку зміну образу. Так, один персонаж може мати декілька кумадорі у різних виходах. А «*кесії аравасе*» вказує на процес демонстрації нанесення гриму, що також вважається одним з прийомів Кабукі для підсилення рис персонажів, їх трансформацію або підсилення емоційних переходів.

Цікавим уявляється обставина, що грим у театрі Кабукі став частиною матеріальної спадщини завдяки спеціальному акту, який має назву «*осігума*»: фактично це відбиток гриму актора на шовковому полотні, слугуючи витвором мистецтва або сувеніром.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Усі деталі гриму кумадорі закрі-

плєні та успадковані багатовіковою традицією, де кожен актор театру Кабукі робить свій внесок, підкреслюючи глибокий трансформаційний досвід ритуалу. Грим-маска кумадорі володіє певною рухливістю, що може передавати почуття та фіксувати навіть непомітні рухи міміки. Безумовно, символіко-семантична насиченість вистави потребує інтелектуальний зв'язок між виконавцем та аудиторією. Сформовані знакові конструкції вимагають трактування їхнього змісту з боку фахівців у розумінні даної культурної галузі. Вивчення художніх прийомів гриму динамічної естетики кумадорі можуть бути корисні для посилення драматичної експресії реципієнта, що в значній мірі забезпечує успіх сценічної діяльності. Грим визнається інструментом трансцендування, завдяки якому здійснюється зв'язок персонажів на сцені з духовним світом, символізуючи неземну природу їхнього образу.

Кабукі використовує грим для передачі інтенсивних, контрастних художніх виразів, що є невіддільним декоративним елементом вистави. Однак кумадорі виходить за рамки розуміння лише естетичного компонента, втілюючи багатовікову гримувальну традицію, котра здатна виражати певною символікою та сакральними змістами не тільки духовний

вимір театрального мистецтва, а й культурної спадщини загалом. Означенні ракурси вивчення гримувального мистецтва сприяють глобальному розумінню мистецької спадщини Японії та розглядають питання яким чином грим, як засіб художньої виразності, може поєднувати уявлення про естетичне та сакральне. В означеному контексті грим відображає ширші культурні цінності та світогляд традиційного японського виконавського мистецтва.

Подальші дослідження можуть бути пов'язані з численними інтерпретаціями традиційних образів Кабукі, які зустрічаються у кіномистецтві, сценічних практиках, фешн-індустрії та діджитал сфері, а також з питанням про їхній вплив на процеси міжкультурної адаптації та інтеграції. Культурний та мистецький експорт Японії продовжує набирати оберти, і в даному контексті дослідження гримувальних практик може допомогти поглибитись в аксіологічний вимір традиційного японського мистецтва. Це відкриває нові можливості для подальших культурологічних розвідок взаємодії традиційних і сучасних сценічних практик, а також з'ясуванню характеру впливу японської естетики в цілому на сучасний мистецький досвід.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Прищєпа, О. В. Особливості ефекту очуження в традиційних театрах Японії. *Вісник Житомирського державного університету*. 2011. № 59. С. 190–192.
2. Aoyagi H. *Islands of Eight Million Smiles: Idol Performance and Symbolic Production in Contemporary Japan*. Harvard University Asia Center, 2005. 290 p.
3. Cavaye R. *Kabuki Pocket Guide*. Tuttle Publishing, 1993. 184 p.
4. Eldridge, L. *Face Paint: The Story of Makeup*. New York: Abrams Image, 2015. 240 c.
5. Ikko T., Koike K. *Japan Color*. Chronicle Books, 1983. 131 p.
6. Introduzione al teatro giapponese – Asia Teatro. Asia Teatro – rivista di studi online – ISSN: 2240-4600. URL: <https://www.asiateatro.it/giappone/introduzione-teatro-giapponese/> (дата звернення: 16.09.2024).
7. Kabuki Jiten: Kumadori (Kabuki Dictionary: Kumadori). URL: www2.ntj.jac.go.jp (дата звернення: 27.05.2024). (Мова оригіналу: японська)
8. Kimino, R. *Photographic Kabuki Kaleidoscope* (1st ed.). Tokyo: Shogakukan, 2016. P. 88–91.
9. Miller, L. *Beauty Up: Exploring Contemporary Japanese Body Aesthetics*. Berkeley: University of California Press, 2006. 274 c.
10. Moeran, B., Skov, L. (Eds.) *Fashion and Beauty in the Time of Asia*. London: Routledge, 2013. 280 c.

REFERENCES:

1. Aoyagi, H. (2005). *Islands of eight million smiles: Idol performance and symbolic production in contemporary Japan*. Harvard University Asia Center [in English].
2. Asia Teatro. (n.d.). *Introduzione al teatro giapponese – Asia Teatro*. Asia Teatro – Rivista di Studi Online. Retrieved September 16, 2024, from <https://www.asiateatro.it/giappone/introduzione-teatro-giapponese/> [in Italian].
3. Cavaye, R. (1993). *Kabuki pocket guide*. Tuttle Publishing [in English].

4. Eldridge, L. (2015). *Face paint: The story of makeup*. New York: Abrams Image [in English].
5. Ikko, T., & Koike, K. (1983). *Japan color*. Chronicle Books [in English].
6. Kimino, R. (2016). *Photographic Kabuki kaleidoscope* (1st ed.). Tokyo: Shogakukan [in English].
7. Miller, L. (2006). *Beauty up: Exploring contemporary Japanese body aesthetics*. Berkeley: University of California Press [in English].
8. Moeran, B., & Skov, L. (Eds.). (2013). *Fashion and beauty in the time of Asia*. London: Routledge [in English].
9. National Theatre of Japan. (n.d.). *Kabuki Jiten: Kumadori* (Kabuki Dictionary: Kumadori). Retrieved May 27, 2024, from www2.ntj.jac.go.jp [in Japanese].
10. Pryshchepa, O. V. (2011). *Osoblyvosti efekty ochuzhennia v tradytsiinykh teatrakh Yaponii* [Features of the Alienation Effect in Traditional Japanese Theaters]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu*, (59), 190–192 [in Ukrainian].